

МОРИС ШАМИС (СИМАШКО)

A black and white close-up portrait of Moris Shamis, an elderly man with thinning hair, looking directly at the camera with a neutral expression. He is wearing a dark, textured sweater.

100 ЛЕТ *СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ*

**ЧЕТВЕРТЫЕ МЕЖДУНАРОДНЫЕ
ЛИТЕРАТУРНЫЕ ЧТЕНИЯ,
посвящённые творчеству
Народного писателя Казахстана**

Ассамблея народа Казахстана
Евро-Азиатский Еврейский Конгресс
Объединение юридических лиц Ассоциация «Мицва» РК
Институт литературы и искусства
имени М.О. Ауэзова КН МНВО РК

100 **ЛЕТ** СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ

МОРИС ШАМИС (СИМАШКО).

Четвертый международные литературные чтения,
посвящённые творчеству Народного писателя Казахстана

---

*Издание осуществлено
при спонсорской поддержке
семьи Алекса Гильмана*

Алматы
2024

УДК 821 (574)
ББК 84 (5Каз-Рус)
М79

Руководитель проекта А.И. Барон

Редакционная коллегия:

А.А. Арцишевский, С.В. Ананьева (ответственный редактор),
А.И. Барон, К.Н. Галай, А.Н. Карлюкевич, М.А. Кулкенев,
К.С. Матыжанов, И.А. Чугайнова

Морис Шамис (Симашко). Четвертые международные литературные чтения, посвященные творчеству Народного писателя Казахстана Март 2024 г., Алматы, 2024 г. – 372 стр.; Язык – казахский, русский, английский.

Типография «VESTA»

ISBN 978-601-06-9442-2

Научные статьи и публикации, включенные в данный сборник, составленный по итогам Международной научно-практической конференции «Поэтика литературного текста и художественный перевод», посвящены культурному смыслу художественных произведений М. Симашко и коммуникативным стратегиям известного писателя. Литературоведы, театроведы, критики, преподаватели вузов, общественные деятели, писатели прослеживают трансформацию архетипических мотивов, сюжетов, образов в творчестве М. Симашко в русле мифопоэтики литературы Казахстана. Проза казахстанского автора с мировым именем определяется как лиро-эпическая и историко-хроникальная, сравнивается с произведениями Ф. Достоевского, Л. Толстого, Г. Уэлса, Л. Украинки, поэзией М. Лермонтова и Н. Коржавина, сказками П. Бажова, с прозой белорусского автора В. Короткевича и А. Гайдара, современных писателей Казахстана В. Михайлова, Е. Турсунова и многих других.

Сборник адресован филологам-литературоведам, специалистам-гуманитариям и широкому кругу читателей, любителей художественной словесности.

© Объединение юридических лиц Ассоциация «Мицва»
Республики Казахстан, 2024 г.

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Барон Александр. Приветственное слово</i>	7
Приветствие	
<i>Азильханов Марат</i>	9
Пленарное заседание	
<i>Ауэзов Мурат</i>	
Он из истории пришёл в наш мир... ..	10
<i>Астанькович Дмитрий</i>	
Нити дружбы и памяти	11
<i>Габдуллин Бигельды</i>	
Эпические тексты по законам короткой прозы	12
<i>Карлюкевич Алесь</i>	
Проникая в глубины истории	14
<i>Кулкенов Мереке</i>	
Он остаётся нашим писателем навсегда	15
<i>Матыжанов Кенжехан</i>	
Поэтика художественного слова и перевод	16
<i>Мамраев Бейбут</i>	
Его переводческое мастерство	17
<i>Прокопенко Леонид</i>	
Его творчество – неотъемлемая часть казахской культуры	18
<i>Смагул Елубай.</i>	
Первопроходец «бейбарсоведения»	20
<i>Сулейменов Олжас</i>	21
<i>Тамендаров Фархат</i>	
Любовь родине его не покидала никогда	21
Научные публикации	
<i>Алмухан Риза</i>	
Философия жизни М. Симашко (о «Четвертом Риме»)	23
<i>Ананьева Светлана, Сагинтаев Эмиль</i>	
Евразийство Мориса Симашко	27
<i>Ананьева Светлана, Бурцева Алина</i>	
Картина литературной жизни: осмысление творчества М. Симашко в трудах Б. Мамраева.....	33
<i>Арцишевский Адольф</i>	
Незабываемое.....	40

<i>Ахметова Лайла</i>	
Первый исторический роман об эпохе Сасанидов.....	43
<i>Багоцкий Сергей</i>	
Россия, история и любовь	48
<i>Весоловски Томаш</i>	
«Штрафники» – кадры Красной Армии 1940-1945 годов.....	61
<i>Винник Розалинда</i>	
Человек в трагических испытаниях эпохи в повести М.Д. Симашко «Гу-Га».....	62
<i>Галай Карина</i>	
Исторические романы М. Симашко сквозь призму времени (культурологический аспект).....	68
<i>Галай Карина</i>	
Морис Симашко: по следам французских изданий	75
<i>Демченко Лариса</i>	
Художественный мир Мориса Симашко	78
<i>Джолдасбекова Баян, Баянбаева Жадыра, Таттимбетова Куралай</i>	
Архетипический мотив воды в мифопоэтике М. Симашко.....	86
<i>Джумагалиева Узим</i>	
Книга как предмет материальной культуры в прозе М. Симашко и В. Михайлова	93
<i>Джумагельдинова Дария</i>	
Человек, в котором жила история	99
<i>Жаксылыков Аслан</i>	
Шелковый путь в литературе Казахстана	104
<i>Қалисқарова Айнұр</i>	
Көркем аударма саласының майталманы – Морис Симашко.....	106
<i>Калиева Альмира, Маткеримова Раушан</i>	
Геопоэтика художественного текста	112
<i>Кацев Александр</i>	
Исторический роман как метафора	118
<i>Кацман Юлия</i>	
Специфические особенности переводческой интерпретации прозы М. Симашко	120
<i>Каштелюк Юрий</i>	
Путь к своим корням	126
<i>Кемельбаева Назгуль, Демченко Алена, Ананьева Светлана</i>	
Историко-биографический роман М. Симашко «Колокол» в аспекте семиотики культуры	131
<i>Кривошапова Татьяна</i>	
Наследие Мориса Симашко в курсе русской литературы Казахстана	142

<i>Мукан Амангельды</i>	
Театрально-драматургическое движение как социокультурное явление	149
<i>Mun Olga, Vegvari Valentina, Ananyeva Svetlana</i>	
Maurice Simashko: from the hungarian travel Vambery to influence on Central Asian historical prose.....	153
<i>Мурадов Руслан</i>	
Как же хорошо он писал!	159
<i>Оразбекова Зейне, Жанабаева Айнура</i>	
Морис Симашко и переводческие трансформации в казахстанской прозе	160
<i>Оразбекова Фатима</i>	
Проводник духовного согласия	164
<i>Орда Гүлжаһан</i>	
Әдебиеттегі тарихилық пен жанрлық ізденістер	169
<i>Рақыш Жұмашай</i>	
«Емшан» повесіндегі фольклоризмдер	184
<i>Рыбченко-Демьяненко Евгения</i>	
Трансформация образа камня в повести М. Симашко «Хадж Хайяма» и в романе Ф.М. Достоевского «Подросток»...	192
<i>Рыбченко-Демьяненко Евгения, Долгушева Татьяна</i>	
Нравственный выбор в повести М. Симашко «Искушение Фраги».....	200
<i>Сабыржанова Мереке</i>	
Концепт <i>Родина</i> в художественных произведениях казахстанских авторов о султани Бейбарсе	209
<i>Садвокасова Айгуль, Светлана Ананьева</i>	
Образные миры Мориса Симашко.....	214
<i>Салыкова Эльмира</i>	
«Он пришел к нам из истории...»	218
<i>Косыбаев Сагымбай</i>	
«Давар»	220
<i>Хамраев Алимжан, Нурахунова Гунчан</i>	
Бейбарс в произведениях «Емшан» М. Симашко и «Мамлюк» Е. Турсунова: национальный дискурс.....	222
<i>Чернова Надежда</i>	
Повороты сюжетов Симашко.....	230
<i>Шагимолдина Маржан</i>	
Қазіргі қазақ әдебиетінің даму тенденциялары мен бағыттары	240
<i>Шашкина Гульжан</i>	
Повесть М. Симашко «Емшан» в школьном изучении	244
<i>Шмидт Александр</i>	
Жрец Солнца и Слова	250

«Емшан» повесіндегі фольклоризмдер

Қазақстан халық жазушысы, сценарист, драматург, аудармашы Морис Симашко «В Черных Песках», «Искушение Фраги», «Емшан», «Маздак», «Искушение дабира», «Колокол», «Гу-Га» дилогиясы, «Семирамида», «Падение Ханабада», «Комиссар Джангелдин», «Төртінші Рим» атты прозалық шығармалары, публицистикасы (өткір фельетондары) мен аудармаларымен танымал. Ұлттық әдебиетіміздің көрнекті өкілдері Ғ.Мүсіреповтің «Оянған өлке», І. Есенберлиннің «Көшпенділер» трилогиясын, Ө. Қанахиннің «Жер басып жүрсем» (Н. Ровенскиймен бірге), Д. Досжановтың «Жібек жолы» (Г. Бельгермен бірге) романы М. Симашконың тәржімасы арқылы орыс тілді оқырманның назарын аударды.

Кеңес кезеңінде 1966 жылы жазылған «Емшан» повесінде Мысыр мен Сирияда билік құрған, Мәмлүк мемлекетінің сұлтаны, араб-мұсылман өркениетінің қорғаушысы болған Бейбарыс сұлтан немесе әл-Мәлік әз-Заһир Рукн-әд-дин Бейбарыс әл-Бұндуқтари әс-Салихтың өмірінің соңғы кезеңі суреттеледі. Бейбарыс сұлтан 1223-1277 жылдары Мысырда билік құрған кезде Мәмлүк мемлекеті көркейді. Жетінші кресшілер жорығы мен монғол басқыншыларына ойсырата тойтарыс берілді.

Шығарманың атауына алынған сөздің мағынасы сөздікте былай берілген: «Евшан– полынъ, др.-русск. *евшанъ* (Ипатьевск. летоп. под 1201 г.), соврем. также *емшан* (А. Майков). Из чагат., туркм. *jaушап* – то же; ср. казах. *žūsәn*, *žūsan*, башк. *juшап* (Радлов 4, 173), монг. *жулап*, калм. *зулр*; см. Мелиоранский, ИОРЯС 10, 4, 120; Зап. Вост. Отд. 17, стр. IX; Рамстедт, KWb. 480». Профессор Айгүл Исмакова «ем» сөзінің мағынасын «выздоровление, восстановление, то есть обретение себя и своих истоков» деп түсіндіреді [1, 58].

Туған жердің символына айналған бір түп жусан иісі туралы фольклорлық көшпелі сюжет көптеген шығармаларға арқау

болған. «Сказание о траве емшан» аңызында Владимир Мономах туған жерінен қыпшақтарды (половцы) талқандап, Отрок ханды Темір Қақпалардың ар жағына Обезге (Кавказ) қуып жібереді, Сырчан хан Донда қалады, көп қиындықты бастан өткереді. Владимир өлген соң Сырчан хан бауырына жыршыны жіберіп, туған жерге қайтсын деп шақырады, қыпшақ жырын айтуды, туған жердің шөбін иіскеуге беруді тапсырады. Отрок қайтқысы да келмейді, жырды да тындамайды. Жыршы жусанды Отроктың қолына ұстатқанда ол шөпті иіскеп, көзіне жас алып, «бөтен жақтадаңқты болғанша өз жерімде ұлтан болайын» деп еліне қайтады. Отроктан иығына қазан көтеріп жаяу жүріп Сулу қаласын алған Қожақ (Кончак) батыр туылады [4, 390-391].

Орыс жылнамаларындағы туған еліне – қазақ халқына қатысты оқиғаларды шығыстанушы, этнограф, географ Шоқан Уәлиханов қызығушылықпен қарастырып отырған. Ол Ипатьев жылнамасындағы емшан (жусан) шөбі жайындағы аңызды ақын досы А.Н. Майковке айтып береді [3, 29]. Орыс ақыны Аполлон Николаевич Майков (1821-1897) адам баласының туған жерімен рухани байланысы жөнінде 1874 жылы «Емшан» деген баллада жазған. Осы тақырыпқа назар аударуы ақынның 1860-1870 жылдардағы ұлт-азаттық қозғалыстардың тарихи кезеңін, соның ішінде татар-моңғол шапқыншылығы мен Киев Русінің дала көшпенділерімен соғысын зерттеуі себеп болған деп те айтылады. Бұл туындысы ақынның «Отзывы истории» өлеңдер топтамасына енген. Ол Императорлық Санкт-Петербург Ғылым академиясының корреспондент-мүшесі болған, Фирдауси мен Хафизді, үнді эпосы «Рамаянаны», Гете мен Гейнені, Мицкевичті аударған.

1201 жылғы Ипатьев жазбасында айтылатын туған жердегі бір түп шөптің қасиеті туралы әңгіме А.Майковтың «Емшан» өлеңінен соң кеңінен таралды [[https://ru.wikisource.org/wiki/Емшан_\(Майков\)](https://ru.wikisource.org/wiki/Емшан_(Майков))].

Жырдың басында ағайынды Отрок хан мен Сырчан ханның бейбіт өмірі – көшпелі ордалардың Русті жеңіп тойлағаны, жыршының даңқты батырларды ұлықтап жыр арнағаны мен өзен боп аққан қымыз суреттеледі. Мономах өлген соң Сырчан

хан Кавказға кеткен бауырын іздеуге туған жердің жырын естіп өскен елі есіне түсірер деген үмітпен жыршыны жұмсайды. Жырға жүрегі селт етпесе де, бір түп жусанның иісін иіскеген соң Отрок ханның туған жерге қайтатынына сенеді:

Ему ты песен наших спой, –
Когда ж на песнь не отзовется,
Свяжи в пучок емшан степной
И дай ему – и он вернется.

Шынында да алтын шатырда абхаз сұлуларының жанында отырған хан жусанды иіскеп, көзіне жас алады («пучок трав, целуя, плачет»), байлық пен билікті тастап туған жеріне қайтады («Смерть в краю родном милей, чем слава на чужбине!»).

Украин ақыны Николай Воронойдың 1899 жылы Полтавада жазылған «Евшан-зелье» поэмасы ұмыт болған халық жадын қайтаратын ғажайып шөп туралы жылнамадағы аңызға құрылған. Ф.И. Чудаковтың «Евшан-трава» поэмасы жөнінде мәлімет көп емес. Автор 1918 жылы өзі шығаратын «Дятел, беспартийный» журналының алғашқы санында жариялап, өлең Н.К. Воронойдың «Евшан-зілля» поэмасының еркін аудармасы екенін ескертеді [4, 10-19].

Украиндер белгілі аңыздың түрлі нұсқаларын тудырған. «Евшан-зелье» аңызында бір көркем жас жігіт аңға шығады. Биік тауға көтеріліп жүріп абайсызда оқыс құлап, шала-жансар күйінде басқа ауылдың адамдары тауып алып, емдейді. Жас жігіт бөтен жерде бір сұлуға ғашық болады, өзінің кім екенін, ел-жұртын ұмытқан екен. Туған-туыстары жігіттің тірі екенін естіп, еліне қайтару үшін жаушы жібереді. Жігіт туған жерге қайтқысы келмейді. Мұны естіген ата-анасы мен қалыңдығы еңірегенде етегі жасқа толады. Қайырымды бір қарт сиқыршы өтіп бара жатып қайғылы сұлудың көз жасын көріп жаны ашиды, оған ғажайып бір шөпті береді. Жас сұлу жалғыз жолға шығып, сүйген жігіті тұрып жатқан ауылды табады. Жігітке шөпті ұсынады. Ол қалыңдығын танып, есін жиып, еліне қайтады. Бұл аңыз А.А. Кононенконың «Славян мәдениеті, жазуы мен мифологиясының энциклопедиясы» кітабында

келтірілген [https://history.wikireading.ru/406260?ysclid=leyqjnmtp520934123]. Әдеби сыншы, аудармашы Николай Иосифович Федюшко (1889-1919) оны тіпті лақап ат ретінде алған, әдебиет тарихында ол «Николай Евшан» есімімен танылған.

«Емшан» повесіндегі стилдік ерекшелік қысқа суреттеулер көбінесе ақпараттық мазмұнды жай сөйлемдермен беріледі, фольклорлық шығарманың ауызекі сөйлеу стилімен астасып жатады, өте қысқа проза заңдылығымен жазылғаны жазушының шеберлігін айғақтайды. «Это было правильно» деген сөйлем бірнеше рет қайталанатын. Фольклордағы жақсылық пен жамандықтың күресіне құрылған шығармада өмірдегі мәңгілік қарама-қарсылық жайындағы пәлсапалық пікірлер айтылады.

Шығарма былай басталады: «Султан Бейбарс остановился и сжал кулаки. Слово опять шевельнулось в горле. Он чуть не крикнул его, и горький вкус остался на губах.

Оно всегда было с ним, это слово. Не слово, а чей-то неясный плач. Словом оно стало сегодня утром, когда он открыл глаза, и у него вот также сдавило горло. Откуда оно?..»[5, 446].

«Көке» деген сөздің психологиялық тәсілі ретінде әлемнің жартысын билеген Бейбарыс сұлтанға әсері жойқын болды, осы бір ауыз сөз алқымға кеп тірелген өксік әлде көз жасы, әлде жусанның ащы дәміретінде ұғынылады.

Осы повесті әдебиеттанушылар мен сыншылар қара сөзбен жазылған поэма, баллада, роман ретінде де бағалайды.

«Так слово победило человека... По-разному рассказывают об этом в Красных Песках: путают имена и страны. И русский летописец услышал только один рассказ о белой траве, запаха которой не в силах забыть человек¹. А Красные Пески большие...»[5, 479].

Шығарманың композициясындағы ерекшелік – екі түрлі уақыт кезеңіндегі оқиғаның қатар өрбуі, яғни қазіргі жағдайды суреттеу өткен күнді еске алумен астасып келіп отырады. Көбінесе азат жолды көп нүктемен аяқтауы жазушының көркемдік-стилдік әдісінің өзіндік ерекшелігін танытады.

---

¹Речь идет о Волынской летописи

Жазушы М.Симашконың шығармашылығы жөнінде арнайы монография жазған С. Ананьева былай деп ой қорытады: «М. Симашко всегда экономно расходовал слова. Редко встретишь на страницах его прозы подробные описания, развернутые пейзажные зарисовки» [2,160]. Сондай-ақ жазушының проза мен публицистикадағы тарих жаңғырығы жөнінде дәлелді толғамдар жасайды.

Мотивтер, бейнелер, сілтемелер, сөздер шығармада көркемдік мән иеленген: мысалы, арыстанды ұрып жасқандырып ит қылу (Турфан жөнінде), Эль-Кахира көшелері, бүркіттің көлеңкесін ғана көргенде қорқатын иттер, қастерлі кесірткелер, т.б.

Морис Симашконың шығармасында кейіпкерлердің портреттік сипаттамасы айқын емес, нақтылықтан гөрі жалпылық басым. Бейбарыстың жасы елуден асса да шымыр денесін суреттеу, күні бойы атқа мініп серуендегенде қасындағы қосшыларына жеткізбей кеткені оның физикалық күш-қуатын айғақтайды. Кейіпкерлердің бет-бейнесі фольклорлық шығармадағы «типтік бейне» секілді трафаретті суреттеледі, психологиялық портреті берілмеген, оның киімі, тұлпары, қару-жарағы сипатталады [7,143]. Әрбір тап өкілі өзінің киім кию үлгісімен ерекшеленеді: билеушілер (күштілер) қызыл етік, әскерилер көк етік киеді, құлдар сол қолына білезік тағып, үстіне көк шалбар, қалың тері белдік, сұр етік киеді.

Өткен күннің елесін еске түсіретін ағаштың жеті бұтақты болуы жайдан-жай емес. Бейбарыс сұлтан камалдың қасына өскен жеті бұтақты ағашты кесуге рұқсат бермейді. Жас кезінде сол ағаштың түбінде құлдық қамытын киген: оның сол қолына Мәлік Салих Әйюбаның белгісі бар күміс білезікті соққан. Тамырыңды білу, яғни өткен күнді ұмытпау жеті бұтақты ағаш арқылы бейнеленеді. «Жеті атасын білмеген жетесіз», «Жеті атасын білген ер жеті жұрттың қамын жер» деген мақал-мәтелдерде ата-баба тарихын білу, генеологиялық шежірені қастерлеу ғана емес, жады концептінің тұлғаның қалыптасуына әсері бағамдалады.

М.Симашко шығармасында ес, жады концепті «есіне түсіре алмады, есіне түсті, бұл оның есінде» деген жолдармен беріледі.

«Просто кусок земли не может быть родиной. Для этого нужно дерево, чтобы оно снилось. Пока оно снится, распилить его будет трудно».

«Емшан» повесінде жусан шөбі туған жерге деген сағыныш символы, әрі жад символы қызметін атқарады. Жусан – А.Майковтың өлеңінде дала символы, туған жер, отан символы. Сайын Мұратбеков повесінде жусан иісі – соғысқа кеткен әкелер мен ағаларға деген сағыныш символы.

Мәмлүк жауынгерлерінің қатыгездігі психологиялық тұрғыда дәл суреттеліп берілгені профессор Асылан Жақсылықов еңбектерінде айтылады [8, 54-55], шығарманың тарихи негізі де тоқталады.

Әдебиеттанушы А.Қалиева мен Р.Маткеримованың «Керуен» журналындағы «Емшан» повесінің геопоэтикасы қарастырылған мақаласында көркем мәтіндегі географиялық кеңістіктің символдық мәніне талдау жасалды [9, 199-210].

Бейбарыстың өмір тарихынан эпостық жырлардағы ата-анадан жырақта жалғыз өмір сүретін батырлардың балалық шағына ұқсастық аңғарылады. Ертегілерде, көне эпоста және классикалық батырлық жырларда кейіпкер көптеген қиындықтарды басынан өткізіп барып, хан тағына өзінің күш-жігерімен, батырлығымен, қажыр-қайратымен қол жеткізеді. М. Симашконың шығармасында бұл көрініс мүлде басқа реңкке ойысқан. «Он был доволен, что не было в его жизни отца и матери» [5,446-479].

«Сират аз-Захир Бейбарс» халық туындысы ХХ ғасырға дейін ел арасында ауызша тараған, 16 мың беттен тұрады. Ел ішіндегі Бейбарыс сұлтанның өмір жолы туралы аңыз-әңгімелерге құрылған. Басты кейіпкердің ғажайып туу мотиві бар. Бейбарыс ханның, рубасының отбасында туылады, сәби дүниеге келмей тұрып әкесі немесе анасы түс көреді, түсінде болашақ баланың ұлы мақсаттарға қызмет ететіні жөнінде аян беріледі. Ата-анасы мен туыстарынан жырақта өмір сүруге тура келеді. Әкесі Джамактың қаскүнем туыстары аңға алдап алып шығып, байлап айдалаға қалдырып кетеді. Тағы аңдар жеп кетер ма еді, баланы қойшы тауып алады. Билеуші әл-Малик ас-

Салихтың құтқарушы жауынгер Бейбарыстың билікке келуі туралы сәуегейлігі айтылады [10, 244].

Осындай фольклорлық сюжет Жүсіп пайғамбардан бастап жаугершілік заманда бала күнінде көп қиыншылық көріп хандық билікке жеткен көптеген билеушілердің өмірбаянында кезігетіні, аса қызғылықты сюжетқұраушы элементтің бірі екені белгілі [11, 108].

Ақын Олжас Сүлейменов орта ғасыр тарихын, Еуразиядағы мәдениетке түркілердің зор ықпалын зерттеп жүрген кезде Морис Симашкоға украин мұрағаттарында Қырым базарында құлдыққа сатылып, әскери жасақтарда тәрбиеленген қыпшақ жастары жайындағы материалдарға тап болғанын айтқанын еске алады.

Олжас Сүлейменовтен шығарманың идеясын естіген Морис Симашко Еуразиядағы мәдени-тарихи процестерге түркілердің әсері туралы тарихи тақырыпқа дендеп енеді. Бейбарыс сұлтан жөнінде повестің эпиграфына «Олжасқа», «Степной травы пучок сухой... Л.Майков» деп жазылған.

Любовь Шашкова Морис Давидовичтің Бейбарыс туралы шығарманы жазу турасында айтқан «Төртінші Рим» шығармасында жазған естелігімен бөліседі. Волын жылнамасында сөз болатын көшпелі сюжетке құрылғанын, Аполлон Майковтың «Емшан» өлеңін бала шағынан бері білетінін, жазушы Сергей Марковтан естігенін, досы Олжас Сүлейменовтің Каирде Бейбарыс сұлтан мазарындағы құлпытаста беріш руынан шыққан қыпшақ болғаны жазылғанын көргенін, «Өзге елде сұлтан болғанша, өз елінде ұлтан бол» деген қазақ мақалы әсер еткенін тілге тиек еткен.

Профессор Шериаздан Елеукенов М.Симашконы қазақ халқының тарихында сұлтан Бейбарыс есімі мен ұлт тарихындағы хазар кезеңі жөнінде алғаш жазған, Орталық Азияда тарихи роман жанрының негізін салушылардың бірі екенін ерекше атап көрсеткен, қазақ мәдениетінде өлшеусіз із қалдырған А. Затаевич пен Е. Брусиловскиймен бір қатарға қояды.

Қорыта келгенде Қазақстан халық жазушысы Морис Давидович Симашконың фольклорға ден қоюы, тарих тағылымынан сабақ алғаны «Емшан» повесіндегі фольклоризмдерді саралағанда айқындала түсті. Бұндағы

фольклоризмдерді жазушының сюжетті таңдауы мен сюжет құрауынан көруге болады, бір ауыз сөз («көке») шығарманың өн бойына желі болып тартылған. Кейіпкерді бейнелеуі, түрлі түстерді символдық мәнде қолдануы фольклордағы көркемдеуіш құралдарды қолданғандай әсер қалдырады. Оқиганы қысқа қайыруға бейімдік жазушының көбіне ауыз әдебиетіне иек артатынын аңғартады. Шығарманың көркемдік, идеялық, стилдік ерекшеліктері фольклорлық сарындар мен мифтік ұғымдарды аллегориялық мақсатта пайдалану шеберлігін танытады.

Әдебиеттер:

1. Шамис (Симашко) Морис. Первые международные литературные чтения, посвященные творчеству народного писателя Казахстана. – Алматы: Мицва, 2021. – 202 с.
2. Былины. Русские народные сказки. Древнерусские сказки / Авторы вступительных статей, составления и комментарии В.П. Аникин, Д.С. Лихачев и Т.Н. Михельсон. – М.: Детская литература, 1989. – С.390-391
3. Саптаева Ш.К. Чокан Валиханов и русская литература: историко-филологические очерки. – Алма-Ата, 1987. – 181 с.
4. Астанина О.И. Отражение образной системы летописного «Сказания о траве емшан» в стихотворениях А.Н. Майкова и Ф.И. Чудакова // Материалы 71-й научно-практической конференции преподавателей и студентов БГПУ. – Благовещенск: БГПУ, 2022. – С.10-19
5. Симашко М. Емшан // Симашко М. Колокол. – Астана: Аударма, 2011. – С.446-479
6. Ананьева С. Морис Симашко: опыт филологического прочтения. – Караганда: Ekozhan, 2014. – 220 с.
7. Путилов Б.Н. Героический эпос и действительность. – Л.: Наука, 1988. – 224 с.
8. Жаксылыков А. Потенциал творчества М. Симашко с точки зрения методических интерпретаций // Шамис (Симашко) Морис. Первые международные литературные чтения, посвященные творчеству народного писателя Казахстана. – Алматы: Мицва, 2021. – С.54-57
9. Калиева А., Маткеримова Р. Геопозтика литературы (на материале повести «Емшан» М. Симашко) // Keruen. – 2023. – 81(4). – С.199-210.
10. Шаяхметов О. Основные черты героя в арабском народном романе «Жизнеописание аз-Захир Бейбарса» // III Қабдолов оқулары. Қазіргі әдебиеттану мен фольклористиканың теориялық және методологиялық мәселелері: халықаралық ғылыми-теориялық конференцияның материалдары. – Алматы: Қазақ ун-ті, 2010. – Б.240-246
10. Азибаева Б. Қазақ эпосының сюжеттері. Сюжеты казахского эпоса. – Алматы: Servise Press, 2014. – 576 с.

Оразбекова Зейне Скендировна – кандидат филологических наук, PhD, преподаватель отделения русского языка и литературы Сельджуцкого университета (Конья, Турция)
e-mail:

Жанабаева Айнур Бериковна – докторант Стамбульского университета, Научно-исследовательский институт тюркологии (Стамбул, Турция)
e-mail: ainurzhanabayeva183@gmail.com

Оразбекова Фатима – педагог, член Союза журналистов РК (Карагай, Казахстан)
e-mail: zeraingura67@mail.ru

Орда Гүлжаһан Жұмабердіқызы – главный научный сотрудник Института литературы и искусства имени М.О. Ауэзова КН МНВО РК, заведующая отделом казахской литературы и художественной публицистики периода Независимости, доктор филологических наук, профессор, член Союза писателей Казахстана (Алматы, Казахстан)
e-mail: orda_68@mail.ru

Рақыш Жұмашай Сайлауқызы – директор Центра рукописи и текстологии Института литературы и искусства имени М.О. Ауэзова КН МНВО РК, кандидат филологических наук (Алматы, Казахстан)
e-mail: zhumashay19@mail.ru

Рыбченко-Демьяненко Евгения Станиславовна – специалист сектора экскурсионно-массовой работы «Литературно-мемориального музея Ф.М. Достоевского» (Семей, Казахстан)
e-mail: Zhenya.rybchenko@bk.ru

Сабыржанова Мереке Сабыржановна – докторант Казахского национального университета имени аль-Фараби, магистр гуманитарных наук (Алматы, Казахстан)
e-mail: merekesabyrzhankyzy@gmail.com

Сагинтаев Эмиль Борисович – магистр педагогических наук, преподаватель Казахского национального университета имени аль-Фараби (Алматы, Казахстан)
e-mail: sagintajev@gmail.com

*...Оставил я свое «я» там, в
Казахстане, в Азии. Там остались
зримые и видимые только мне призраки.
Тысячи призраков из моих книг.
Они уже послужили мне на славу,
теперь им служить людям. Дай Бог,
много лет многим людям, что хотят
знать историю и не повторять своих
вечных ошибок. А я... я пойду дальше.
Ведь нет края у человека ищущего, это я
понял за свою короткую длинную жизнь.
И нет смерти. Есть усталость тела.
И перемена. И вечное движение...*

Барсимацко

Данный сборник издается в рамках общинного проекта
ОЮЛ Ассоциации «Мицва» Республики Казахстан
«История. Память. Люди»

Руководитель проекта Александр Барон

Алматы, 2024 г.

